

Nr 64.

Ankom till riksdagens kansli den 7 december 1939 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avlöningsförmåner till viss civil personal i statens och kommuns tjänst under tjänstledighet på grund av inkallelse till militär tjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap, m. m.

(1:a avd.)

I proposition nr 72 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen förordats,

dels meddela bestämmelser

angående avlöningsförmåner till befattningshavare i statens eller kommuns tjänst under tjänstledighet på grund av inkallelse till militär tjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap,

angående avlöningsförmåner till vissa lärare, som hindras tjänstgöra vid krig eller krigsfara,

angående ersättning till vissa vikarier vid folkskoleväsendet samt

angående avlöning till lärare under ledighet för uppdrag såsom förläggningsschefer vid utrymning av skolor i anledning av krig eller krigsfara,

dels ock besluta om förstärkning av de i gällande avlöningsstater under anslagsposterna till avlöningar till icke-ordinarie personal upptagna delposterna till grundavlöningar m. m. från det i riksstaten för budgetåret 1939/40 upptagna förslagsanslaget till oförutsedda utgifter.

I två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren, nr 29, av herr von Horn och den andra inom andra kammaren, nr 35, av herr Arnemark, har hemställts, *dels* att det av Kungl. Maj:t hos riksdagen i ovan nämnda proposition begärda bemyndigandet måtte innefatta en bestämmelse därom, att jämväl de ordinarie befattningshavare, som äro i fredstid konstituerade landstormsofficerare, skola bibehålla sin civila lön med allenast B-avdrag för den tid, under vilken de i sist angivna egenskap inkallas till militär tjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap, *dels ock* att, därest riksdagen i övrigt åt förenämnda bemyndigande giver annat innehåll än det i propositionen begärda, kravet på lika behandling av landstormsofficerare och övriga officerare tillhörande arméns reservpersonal i fråga om de civila löneförmånerna därvid i full utsträckning beaktas.

Vidare har i en inom andra kammaren av herr Weijne väckt motion, nr 36, hemställts, att riksdagen vid behandlingen av ifrågavarande proposition ville uttala, att pensionerad lärare, som uppehåller vikariat i folk- eller småskola, skall för högst trettio dagars tjänstgöring i samma skoldistrikt under en lästermin uppbära lön efter lägsta förekommande löneklass för icke-ordinarie lärare.

Enligt i propositionen framlagda förslag skall ordinarie befattningshavare med avlöning enligt civila avlöningsreglementet, avlöningsreglementet den 11 november 1938 (nr 660) för lärare vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor, avlöningsreglementet den 30 september 1937 (nr 868) för lärare vid folk- och småskolor eller avlöningsreglementet den 17 juni 1938 (nr 419) för nomadlärare under tjänstgöring såsom landstormsofficer under förstärkt försvarsberedskap, därest den honom från försvarsväsendet tillkommande månadslönen understege den civila lönen, äga från det civila verket utbekomma skillnaden.

Motsvarande förmån skulle tillkomma extra ordinarie och vikarierande lärare med avlöning enligt något av ovannämnda avlöningsreglementen den 11 november 1938 (nr 660), den 30 september 1937 (nr 868) eller den 17 juni 1938 (nr 419) vid tjänstgöring under förstärkt försvarsberedskap såsom landstormsofficer eller beställningshavare i försvarsväsendets reserver (reservstater). Som förutsättning för regelns tillämpning å de vikarierande lärarna skulle i allmänhet gälla, att läraren sedan ingången av kalenderåret närmast före tjänstledighetens början vid det statliga eller statsunderstödda undervisningsväsendet innehåft sammanhängande anställning under minst en termin.

Ordinarie, extra ordinarie eller vikarierande lärare med avlöning enligt något av avlöningsreglementena den 11 november 1938 (nr 660), den 30 september 1937 (nr 868) eller den 17 juni 1938 (nr 419) skulle under värnpliktstjänstgöring på grund av förstärkt försvarsberedskap vara berättigad bibehålla sin civila avlöning minskad med B-avdrag enligt civila avlöningsreglementet. Vidare skulle timlärare med arvode enligt avlöningsreglementet den 11 november 1938 (nr 660) under sådan tjänstgöring bibehållas vid halvt arvode, medan det skulle ankomma på skolöverstyrelsen att på särskild framställning från fall till fall besluta, i vad mån timlärarna i läsåmnen vid folk- och småskolor skulle äga bibehållas vid någon del av avlöningen. Vikarierande lärare liksom timlärare borde i regel få bibehållas vid viss del av den honom eljest tillkommande lönen eller ersättningen allenast under förutsättning, att han sedan ingången av kalenderåret närmast före tjänstledighetens början vid det statliga eller statsunderstödda undervisningsväsendet innehåft sammanhängande anställning under minst en termin. Såsom ytterligare förutsättning borde beträffande timlärare i allmänhet gälla, att läraren vore ålagd en undervisningsskyldighet av minst 20 veckotimmar.

I samband med ovan angivna förslag har departementschefen uttalat, att ändrade bestämmelser borde efter det saken blivit föremål för ytterligare utredning genomföras i fråga om avlöning till ordinarie civila statstjänstemän och ordinarie lärare vid de högre kommunala skolorna vid reservofficerstjänstgöring under förstärkt försvarsberedskap. Även frågan om ändrade bestämmelser i fråga om avlöning till ordinarie lärare vid folkskoleväsendet och ordinarie nomadlärare vid dylik tjänstgöring har ansetts böra framdeles upptagas till övervägande.

Departementschefen har vidare, bland annat, framhållit, att han, därest riksdagen ej framställde någon erinran däremot, hade för avsikt att föreslå utfärdande av en bestämmelse av innehåll, att i civila icke-ordinariereglementet avsedd extra ordinarie tjänsteman skulle vid tjänstgöring under den förstärkta försvarsberedskapen såsom beställningshavare i reserven eller vad därmed är likställt, därest den honom från försvarsväsendet tillkommande månadslönen understege den civila lönen, äga från det civila verket utbetomma skillnaden.

I propositionen föreslås, att ordinarie, extra ordinarie, extra eller vikarierande lärare vid statlig läroanstalt, högre kommunal skola, folk- eller småskola eller nomadskola, vilken hindras att tjänstgöra eller vilkens tjänstgöring minskas till följd av undervisningens temporära inställande eller inskränkning på grund av vid krig eller krigsfara vidtagna anordningar, skulle äga uppbära oavkortad avlöning. Samma rätt skulle på vissa villkor jämväl tillkomma timlärare. Lärare skulle vara berättigad att för uppflyttning i löneklass taga i beräkning den tid, under vilken han av nämnda anledning varit hindrad att tjänstgöra.

Det i propositionen framlagda förslaget angående ersättning till vissa vikarier vid folkskoleväsendet innebär, att pensionerad folk- eller småskollärare, vilken förordnas att vikariera vid folk- eller småskola, skulle äga dels uppbära oavkortad pension, dels ock åtnjuta särskilt arvode beräknat till sådant belopp, att sammanlagda förmånerna motsvarade avlöningen enligt den löneklass han vid avskedet tillhörde eller finge anses hava tillhört. Vid beräkning av ersättningen borde hänsyn tagas till den årliga lästiden vid den skola, där vikariatet bestrides, ävensom till den ortsgрупп, vilken skolorten tillhör.

Vidare har i propositionen föreslagits, att lärare i statens tjänst samt kommunalt anställda lärare med avlöning enligt av Kungl. Maj:t utfärdade avlöningsreglementen skola under ledighet för uppdrag såsom förläggningsschefer vid utrymning av skolor i anledning av krig eller krigsfara kunna medgivas rätt att i viss utsträckning åtnjuta oavkortade löneförmåner. Det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att härom besluta. Tid, varunder lärare åtnjutit sådan ledighet, skulle få tagas i beräkning i löneturshänseende.

Vad slutligen angår frågan om rätt att disponera förslagsanslaget till oförutsedda utgifter för förstärkning av grundavlöningsposterna har departementschefen anfört följande.

I kungörelsen den 22 juni 1939 (nr 415) har Kungl. Maj:t meddelat närmare bestämmelser beträffande sättet för bestridande av kostnader för avlöning åt befattningshavare, å vilka civila avlöningsreglementet och civila icke-ordinariereglementet äga tillämpning och för vilkas avlöande anslag blivit å riksstaten uppförda. I enlighet härmed gäller (punkten 5), att avlöning till extra ordinarie och extra tjänstemän under ledighet för militär tjänstgöring skall bestridas från den i avlöningsstaterna under anslagsposten avlöningar till icke-ordinarie personal upptagna delposten till avlöningsförhöjningar m. m.

Med avvikelse härifrån har Kungl. Maj:t i kungörelsen den 29 september 1939 (nr 749) med bestämmelser i fråga om avlöning till viss statsanställd civil personal under tjänstledighet för värnpliktstjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap föreskrivit, att avlöning, arvode eller ersättning till icke-ordinarie tjänsteman under tjänstledighet, varom i sistnämnda kungörelse är fråga, skall där ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, utgå från det anslag eller de medel, från vilka tjänstemannens avlöningsförmåner under tjänstgöring vid vederbörande verk eljest bestridas.

I följd härav kommer den i avlöningsstaten under anslagsposten avlöningar till icke-ordinarie personal upptagna delposten till grundavlöningar m. m. att anlitas för utbetalande av avlöningar till inkallad personal, vilken delpost beträffande det övervägande flertalet ämbetsverk är upptagen med bestämt belopp. Jag vill i anledning härav framhålla nödvändigheten under nuvarande förhållanden av att ämbetsverken söka begränsa utgifterna för avlöningar till den icke-ordinarie personalen inom ramen för det i staterna fastställda beloppet. Särskilt torde böra iakttagas, att vid beviljade ledigheter för militärtjänstgöring i anledning av den anbefallda förstärkta försvarsberedskapen vikarier icke förordnas i andra fall än där detta är för arbetets behöriga gång oundgängligen nödvändigt. För det fall, där likväl ett överskridande av delposten till grundavlöningar under innevarande budgetår icke kan undvikas till följd av nyss berörda omständighet, torde Kungl. Maj:t böra inhämta ett generellt bemyndigande av riksdagen att på behörigen motiverad framställning från vederbörande myndighet besluta om grundavlöningspostens förstärkande från det å driftbudgeten uppförda anslaget till oförutsedda utgifter. Denna anordning, som avviker från den, vilken eljest numera tillämpas vid behov av medel för grundavlöningar m. m. utöver av riksdagen anvisade belopp, motiveras av önskvärdheten av att erhålla särskild redovisning av de belopp, med vilka grundavlöningsposterna till följd av befattningshavarnas inkallelse till militärtjänstgöring måste överskridas.

Utskottet.

Såsom framgår av den i propositionen lämnade redogörelsen föranleda nu gällande bestämmelser, att för en ordinarie civil statstjänsteman, som i egenskap av beställningshavare i reserven eller vad därmed är likställt är inkallad till militär tjänstgöring, den sammanlagda löneinkomsten från försvarsväsendet och å den civila tjänsten blir högre än den löneinkomst han under tiden skulle hava uppburit vid tjänstgöringen å den civila tjänsten. Motsvarande förhållande gäller för ordinarie lärare vid de högre kommunala skolorna samt för ordinarie lärare vid folkskoleväsendet och nomadskolorna. Departementschefen har i propositionen anfört, att den samman-

lagda löneinkomsten åtminstone i vissa fall uppginge till ett belopp, som icke kunde anses sakligt motiverat. Samtidigt har emellertid framhållits, att det icke syntes möjligt att i förevarande avseende ändra gällande militära och civila avlöningsbestämmelser för *nuvarande* ordinarie befattningshavare. För befattningshavare åter, som framdeles vinna ordinarie anställning, syntes ändrade bestämmelser böra genomföras i fråga om rätten att under förstärkt försvarsberedskap bibehålla viss del av den civila lönen. Frågan härom är beroende på ytterligare utredning.

Utskottet vill understryka angelägenheten av att dylika ändrade bestämmelser komma till stånd och förutsätter, att förslag härom skall kunna föreläggas nästa års lagtima riksdag. Uppenbarligen åtnjuta statsanställda och sådana i kommunal eller enskild tjänst anställda, vilka vid militär tjänstgöring helt eller delvis behålla sina civila löner, en betydelsefull förmån, som ej tillkommer övriga inkallade. Denna ojämnhet framträder särskilt när, såsom för närvarande är fallet, en mycket omfattande extraordinär militärtjänstgöring utkräves. Först sedan en allmän översyn verkställts, synes det emellertid möjligt att bedöma, huruvida och i vad mån större likställighet kan åvägbringas.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall befattningshavare, som tjänstgör såsom landstormsofficer under förstärkt försvarsberedskap, därest den honom från försvarsväsendet tillkommande månadslönen understiger den civila lönen, äga från det civila verket utbekomma skillnaden. Vid tjänstgöring utom mantalsskrivningsorten äger befattningshavaren dessutom åtnjuta terminslön enligt den lägre tariffen i krigsavlöningsreglementet. Då utskottet finner den i propositionen föreslagna ersättningen skälig, får utskottet avstyrka bifall till motionerna I: 29 och II: 35.

I motionen II: 36 har föreslagits, att ersättningen till pensionerad folk- eller småskollärare, vilken förordnats att vikariera vid folk- och småskola, skulle vid kortare vikariat utmätas något fördelaktigare, än vad propositionen förutsätter. Motionens förslag innebär, att pensionerad lärare skulle vid sådant vikariat under en tid av högst trettio dagar av en och samma lästermin äga åtnjuta, förutom full pension, lön efter lägsta löneklass för icke-ordinarie lärare. Enligt Kungl. Maj:ts förslag åter skulle läraren under hela tiden för vikariatet åtnjuta, förutom full pension, särskilt arvode beräknat till sådant belopp, att sammanlagda förmånerna motsvara avlöningen enligt den löneklass, läraren vid avskedet tillhörde eller finge anses hava tillhört. Utskottet anser tillräckliga skäl icke föreligga att frångå Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt och får alltså avstyrka bifall till sistnämnda motion. Tilläggas må, att det särskilda arvodet bör bestämmas så, att detsamma jämte det å vikariatstiden belöpande pensionsbeloppet motsvarar den lön, läraren skulle hava under samma tid ägt uppbära såsom *ordinarie* lärare med löneklassplacering, som nyss angivits.

I fråga om det i propositionen framlagda förslaget angående avlöning till lärare under ledighet för uppdrag såsom förläggningsschefer vid utrymning av skolor i anledning av krig eller krigsfara får utskottet framhålla, att, därest i något fall skulle befinnas nödvändigt att förutom förläggningssche-

fen bereda jämväl annan lärare ledighet för arbetet med förläggnings anordnande, också denne bör kunna medgivas rätt såväl att under ledigheten åtnjuta oavkortade löneförmåner som att taga tiden för ledigheten i beräkning i löneturshänseende. Utskottet får jämväl uttala, att lärare vilken utsetts till förläggningschef bör vara skyldig att utan särskild ersättning fullgöra sitt arbete i sådan egenskap även under tid mellan lästerminerna.

Utöver vad här angivits har ifrågavarande proposition icke föranlett erinran från utskottets sida. De i propositionen föreslagna reglerna om avlöning av ordinarie tjänsteman vid tjänstgöring såsom landstormsofficer under förstärkt försvarsberedskap böra enligt utskottets mening tillämpas även vid riksdagens verk.

Enligt vad utskottet erfarit pågår för närvarande utredning inom finansdepartementet angående de civila löneförmåner, som böra tillkomma stats-tjänstemän m. fl. under *mobilisering* såväl i fredstid som vid krigstillstånd. Utskottet förväntar, att förslag härom skall kunna föreläggas 1940 års lagtima riksdag. I avbidan härå bör Kungl. Maj:t äga rätt att omedelbart meddela erforderliga provisoriska bestämmelser i ämnet.

Under återopandande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 72 samt med avslag å motionerna I: 29, II: 35 och II: 36, bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen förordats,

dels meddela bestämmelser

angående avlöningsförmåner till befattningshavare i statens eller kommuns tjänst under tjänstledighet på grund av inkallelse till militär tjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap,

angående avlöningsförmåner till vissa lärare, som hindras tjänstgöra vid krig eller krigsfara,

angående ersättning till vissa vikarier vid folkskoleväsendet samt

angående avlöning till lärare under ledighet för uppdrag såsom förläggningschefer vid utrymning av skolor i anledning av krig eller krigsfara,

dels ock besluta om förstärkning av de i gällande avlöningsstater under anslagsposterna till avlöningar till icke-ordinarie personal upptagna delposterna till grundavlöningar m. m. från det i riksstaten för budgetåret 1939/40 upptagna förslagsanslaget till oförutsedda utgifter.

Stockholm den 7 december 1939.

På första särskilda utskottets vägnar:

ANDERS RÅSTOCK.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Åkerberg*, *Nilsson* i Malmö, *Johansson* i Fredrikslund, *Velander*, *Gustafsson* i Benestad, *Wahlmark*, *Friggeråker*, *Sjödahl*, *Andersson* i Fältenborg, *Mannerskantz*, *Andersson* i Rixö och *Svedberg*; samt

från andra kammaren: herrar *Råstock*, *Eriksson* i Stockholm, *Svensson* i Grönvik, *Olsson* i Gävle, *Andersson* i Falkenberg, *Gustafson* i Vimmerby, *Ericson* i Boxholm, *Lindberg* i Umeå, *Lundell*, *Bergström* i Hälsingborg, *Staxäng* och *Bergvall*.

Reservation

av herr *Bergström* i Hälsingborg.
